

Секція 5: Методи та засоби професійної підготовки, як елементи системи забезпечення техногенної та пожежної безпеки.

УДК 612.66

ПРІОРИТЕТНА РОЛЬ ФІЗИЧНОГО ВДОСКОНАЛЕННЯ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ФАХІВЦІВ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ З НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ

*Володимир АРХИПЕНКО, кандидат педагогічних наук, доцент,
Дар'я ШАРІПОВА, кандидат психологічних наук,
Олександр ІВАНЕНКО, кандидат педагогічних наук, Іван КОМАНОВ, курсант II курсу,
Національний університету цивільного захисту України*

Перш ніж розглянути роль мотивації до фізичного вдосконалення і збільшення м'язової сили у професійній діяльності рятувальників, уважаємо за доцільне зупинитися більш докладно на теорії вивчення рухів як способу підвищення продуктивності будь-якої роботи американського вченого Франка Джільберта, що є методологічним підґрунтям досліджуваної проблеми. Відомо, що його пропозиції з удосконалення рухової діяльності працівників згодом були покладені в основу системи наукової організації праці й управління Ф. Тейлора. Ми також погоджуємося з тим, що за умови співвіднесення анатомічних особливостей фахівця з обладнанням і навколишнім середовищем можна значно підвищити продуктивність його діяльності. Так само можна стверджувати, що врахування морфофункціональних і анатомічних особливостей фахівців ДСНС України дозволить знайти оптимально збалансоване навантаження для ефективного виконання поставлених завдань у надзвичайних ситуаціях. Адже «прагнучи до підвищеної продуктивності, треба не тільки вміти розпізнавати першокласних робітників, а й уміти заохочувати їх до своєї роботи» [1, с. 43].

Цінними в контексті мотивації фахівців ДСНС до фізичної підготовки силової спрямованості є три групи чинників, які слід урахувати при визначенні продуктивності праці: перемінні чинники, що пов'язані з особистістю (анатомією) працівника; перемінні обставини; перемінні чинники руху. Так, до *групи особистісних чинників* включено: духовні якості, продуктивність, утомлюваність (так звана непотрібна втомлюваність); унаслідок продуктивної праці (потрібна втомлюваність), звички, стан здоров'я, спосіб життя (тісно пов'язаний зі здоров'ям і звичками), мистецтво (працівник, який здатний легко засвоїти звичні рухи, зможе легко оволодіти новими і навіть вносити елемент творчості у виконання виробничих завдань), темперамент, підготовка (виступає теоретико-практичним базисом для подальшої трудової діяльності),

До *групи перемінних обставин* Ф. Джільбертом віднесено такі: обладнання, одяг, забарвлення, розваги, опалення-охолодження-вентиляція, освітлення, якість матеріалу, винагороди і штрафи, спеціальні пристрої, що усувають втомлюваність, інструменти.

Група перемінних чинників руху, за Ф. Джільбертом, включає такі: прискорення, автоматичність рухів, комбінування одних рухів з іншими, вартість рухів, спрямування рухів, продуктивність, довжина рухів, необхідність кожного окремого руху, вигідне положення, швидкість рухів [1, с. 43–53].

Названі нами групи чинників, які визначені Ф. Джільбертом, бажано враховувати при мотивації фахівців ДСНС України до фізичної підготовки силової спрямованості,

що згодом неодмінно позначиться на продуктивності виконання завдань в екстремальних умовах і мінімізує ризик негативного впливу на життя і здоров'я як самих фахівців, так і цивільного населення.

Уважаємо також за доцільне використовувати як методологічне підґрунтя дослідження дванадцять принципів продуктивності відомого американського інженера і раціоналізатора в галузі управління Г. Емерсона [1, с. 74–98]: принцип чітко поставлених ідеалів або цілей; принцип здорового глузду; принцип компетентної консультації; принцип дисципліни; принцип справедливого ставлення до персоналу; принцип швидкого, надійного, повного, точного і постійного обліку; принцип диспетчерування; принцип норм і розкладів; принцип нормалізації умов; принцип нормування операцій; принцип писаних стандартних інструкцій; принци винагороди за продуктивність.

Не важко помітити, що перелічені принципи дещо збігаються з дією трьох груп чинників Ф. Джільберта, але їх урахування у процесі фізичної підготовки силової спрямованості працівників оперативно-рятувальних підрозділів дозволить оптимізувати їхню рухову діяльність, а згодом – підняти продуктивність виконання службових обов'язків у складних умовах і непередбачуваних обставинах.

Нагадаємо, що, мотивація – це процес спонукання особистості, що визначає її цілеспрямованість, організованість, стійкість і спроможність досягати поставлених завдань. У її основу покладене зацікавлення в необхідному результаті та усвідомлення вагомості результативного показника. Бажання і прагнення досягти успіху в будь-якій справі відіграє вирішальну роль у здійсненні певної діяльності. При цьому власне процес мотивації є витвором людини, а не автономним механізмом, тому залежить від обсягу та якості роботи, що здійснюється в заданому напрямі.

Мотиваційними чинниками, є сприятливі умови праці, спілкування, а також підтримка співробітників і керівництва, що вможливорює кар'єрне просування, покращення матеріального стану і фізичного самопочуття. Мотиваційний аспект вивчався як у виробничих сферах діяльності, так і в контексті професій, що пов'язані з ризиком для життя і здоров'я людини, адже в екстремальних ситуаціях психологічне напруження та фізичні зусилля знаходяться на максимальному рівні, С. Складаров [2].

У теперішній технологічно складний час, що насичений виробничими процесами і позначений активною економічною діяльністю суспільства, ефективність швидких і професійних дій пожежно-рятувальних підрозділів в умовах екстремальних ситуацій при виникненні пожеж, аварій та інших надзвичайних ситуацій відіграє беззаперечно вирішальну роль у розв'язанні проблем і забезпеченні нормальної подальшої життєдіяльності та працездатності об'єктів ураження (Л. Ішичкіна [3; 4], В. Коновалов [5; 6]).

Вирішальним рушієм швидкості та якості при усуненні негативних чинників пожеж, аварій та інших надзвичайних ситуацій стає високий професійний рівень і фізична підготовленість рятувальних підрозділів, їхні вміння, здатність до співпраці з іншими службами міста і персоналом об'єктів ураження.

Зазначимо, що фізична підготовка є розвивальним чинником професійних умінь і навичок рятувальників. Високий рівень фізичної підготовки впливає на швидкість і якість виконання поставлених бойових завдань, оберігає фахівця від безпорадності у складних ситуаціях, додає сили, швидкості, вправності, рішучості й витривалості, у результаті чого рятувальник може уникнути тяжких травм і навіть небезпечних чинників, що загрожують не лише його життю і здоров'ю, але й постраждалих.

Заняття спортом формують стійкість рятувальника до зовнішніх психологічних перешкод, загартовують волю до якості, мужність, рівновагу і підвищують рівень дисциплінованості, адже без «фізичної досконалості» інші показники розвитку культури особистості (духовне багатство і моральна чистота) не матимуть повного відображення в цілому.

Для активізації діяльності у сфері фізичного розвитку і збільшення м'язової сили рятувальників науковці рекомендують урахувати такі чинники:

1. Мотиваційні переконання, чітко сформульована мета і велике самостійне прагнення до особистого фізичного розвитку і м'язового самовдосконалення.
2. Наявність вільного часу для занять спортом.
3. Створення достатньої матеріально-технічної бази (спортзали, станкове обладнання, спортивний інвентар) для занять різними видами спорту з урахуванням індивідуальних і професійних потреб рятувальників різного профілю.
4. Науково-обґрунтований підхід і професійна допомога тренерів, інструкторів, у сфері фізичного виховання і спорту для передачі теоретичного і практичного досвіду, коригування програм фізичної підготовки і психологічної допомоги з подолання життєвих чи побутових перешкод, а також дієвий приклад спортивної успішності високого рівня [7].

У теперішній час фізичному розвитку і загальному оздоровленню нації дуже заважає впевненість молоді, що природного фізичного розвитку достатньо, а м'язова слабкість настає лише в літньому віці. Таким хибним уявленням сприяє також неприйняття фізичної культури як основного чинника покращення власного здоров'я й особистого розвитку, про що також свідчить низький рівень здоров'я в молодого покоління з хронічними хворобами і недостатньою фізичною підготовкою, адже саме в молодому віці закладається фундамент зрілої особистості.

Дослідниками у сфері здоров'я людини [8; 9] визначено, що стан здоров'я на 50 % залежить від способу життя і діяльності відносно. Заняття фізичними вправами повинні супроводжувати особистість протягом усього її життя від раннього дитинства до літнього віку, а мотивація має бути спрямована на скасування помилкових упевнень і надуманих причин ухилятися від фізичних навантажень, яких у зрілому житті стає дедалі більше (великий обсяг роботи, виконання сімейних обов'язків, виховання дітей, громадська і виробнича діяльність та інше).

Проаналізувавши дослідження науковців, можемо зробити висновок, що фізична підготовка є невід'ємною частиною професійної підготовки рятувальника до роботи в умовах екстремальних ситуацій, покращує його професійні якості та допомагає уникнути негативних наслідків небезпечних чинників під час пожеж, аварій та інших надзвичайних ситуацій (травмування, безпорадність, загибель). Мотивація до силової фізичної підготовки покращує стан здоров'я, власну будову тіла, впливає на розвиток людини як особистості, підвищує авторитет працівника і його підрозділу, оптимізує психологічну стійкість і духовну рівновагу у складних ситуаціях, а також розвиває рішучість, дисциплінованість, упевненість у собі.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Наука управляти : з історії менеджменту : хрестоматія. – К. : Либідь, 1993. – 303 с/
2. Склярів С. О. Мотиваційно-особистісні детермінанти успішності професійної діяльності рятувальника : автореф. дис. ... канд. психологічних наук : спец. 19.00.09 – психологія діяльності в особливих умовах / С. О. Склярів. – Харків, 2010. – 19 с.
3. Ішичкіна Л. М. Педагогічні умови підвищення ефективності фізичної підготовки особового складу підрозділів пожежної охорони : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти / Лариса Михайлівна Ішичкіна. – Луганськ, 2005. – 168 с.
4. Ішичкіна Л. М. Сучасні проблеми управління фізичною підготовкою особового складу підрозділів пожежної охорони / Л. М. Ішичкіна // Наука і освіта : Південний науковий Центр АПН України, 2000. – № 6. – С. 10–12.
5. Коновалов В. В. Управління фізичною підготовкою військовослужбовців в умовах реформування служби безпеки України : автореф. дис. ... канд наук з фізичного

виховання та спорту : спец. 24.00.02 – фізична культура, фізичне виховання різних груп освіти / В. В. Коновалов. – Харків, 2011. – 23 с.

6. Коновалов В. В. Формування мотивації до навчання військово-прикладних вправ у курсантів нечисленних спеціальностей університету цивільного захисту МНС України / В. В. Коновалов, О. Г. Піддубний, А. І. Полтавець // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту : зб. наук. пр. за ред. С. С. Єрмакова. – Харків : ХДАДМ (ХХП), 2013. – № 3. – С. 31–35.

7. Гунько П. М. Методика навчання студентів застосовувати силові навантаження у процесі фізичного виховання : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.02 – теорія та методика навчання (фізична культура, основи здоров'я) / Петро Миколайович Гунько. – Черкаси, 2008. – 200 с.

8. Безрукавий Р. В. Формування здоров'язберігаючої компетентності у майбутніх фахівців пожежно-рятувальної служби у процесі професійної підготовки : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти / Руслан Володимирович Безрукавий. – Переяслав – Хмельницький, 2014. – 224 с.

9. Плахтій П. Д. Основи гігієни фізичного виховання : навчальний посібник / П. Д. Плахтій. – Кам'янець-Подільський : Навчальне видання, 2003. – 240 с.

УДК 612.66

КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ СТАНУ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ІЗ ЛІКВІДАЦІЇ НАСЛІДКІВ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ

*Володимир АРХИПЕНКО, кандидат педагогічних наук, доцент,
Дар'я ШАРІПОВА, кандидат психологічних наук,
Олександр ІВАНЕНКО, кандидат педагогічних наук,
Владислав ОДАЖІУ, курсант III курсу,
Національний університету цивільного захисту України*

Управління розвитком професійної компетентності особового складу підрозділів ДСНС є процесом визначення стратегії і тактики досягнення заданого кваліфікаційного рівня, прогнозування професійного зростання і самоствердження. Серед найбільш поширених визначень поняття «управління» нам імпонують надані Т. Десятовим [1] (упереджальний, цілеспрямований вплив на об'єкт управління, який забезпечує виконання характеристик та особливостей як об'єктів управління, дій і досягнень, заданих цілей), Г. Єльніковою (особливий вид людської діяльності в умовах постійних змін внутрішнього і зовнішнього середовища, який забезпечує цілеспрямований вплив на керовану систему для збереження і впорядкування її в межах заданих параметрів на основі закономірностей її розвитку та дії механізмів самоуправління) і Т. Шамовою (різновид розумової праці, що спрямована на забезпечення єдності, узгодженості, координації відповідної діяльності людей, які об'єднані у трудові асоціації) [2, с. 84].

Ми погоджуємося з думкою С. Сакович [2], що важливою ознакою управління розвитком професійної компетентності є можливість коригувати перебіг цього процесу з урахуванням зовнішніх і внутрішніх чинників, якими є суб'єкти управління, соціум і внутрішні психофізіологічні та соціальні процеси особистості. Оскільки «розвиток» визначається як процес поступових кількісно-якісних змін, що характеризують анатомо-фізіологічний, психологічний і соціальний стан особистості, можна дійти до висновку про те, що управління процесом розвитку спрямоване, у першу чергу, на досягнення високого кількісно-якісного кінцевого результату. У контексті нашого дослідження